

EUROPEES PARLEMENT

1999

2004

Zittingsdocument

DEFINITIEVE VERSIE
A5-0005/2001

10 januari 2001

VERSLAG

over een nieuw tijdperk voor de productie van boeken: elektronisch uitgeven
en afdrukken op afroep
(2000/2037(INI))

Commissie cultuur, jeugd, onderwijs, media en sport

Rapporteur: Barbara O'Toole

INHOUD

	Blz.
PROCEDUREVERLOOP	4
ONTWERPRESOLUTIE	5
TOELICHTING	11

PROCEDUREVERLOOP

Op 14 april 2000 deelde de Voorzitter van het Parlement mede dat de Commissie cultuur, jeugd, onderwijs, media en sport toestemming was verleend tot opstelling van een initiatiefverslag, overeenkomstig artikel 163 van het Reglement, over een nieuw tijdperk voor de productie van boeken: elektronisch uitgeven en afdrukken op afroep en dat de Commissie industrie, externe handel, onderzoek en energie was aangewezen als medeadviserende commissie (2000/2037(INI)).

De Commissie cultuur, jeugd, onderwijs, media en sport benoemde op haar vergadering van 29 februari 2000 Barbara O'Toole tot rapporteur.

De commissie behandelde het ontwerpverslag op haar vergaderingen van 22 november 2000 en 8-9 januari 2001.

Op laatstgenoemde vergadering hechtte zij met algemene stemmen voor bij 1 onthouding haar goedkeuring aan de ontwerpresolutie.

Bij de stemming waren aanwezig: Vasco Graça Moura (waarnemend voorzitter), Ulpu Iivari (ondervoorzitter), Barbara O'Toole (rapporteur), Ole Andreasen, Pedro Aparicio Sánchez, Raina A. Mercedes Echerer, Robert J.E. Evans (verving Lissy Gröner), Geneviève Fraisse, Cristina Gutiérrez Cortines (verving Mario Walter Mauro), Ruth Hieronymi, Karin Junker (verving Martine Roure), Lucio Manisco, Maria Martens, Pietro-Paolo Mennea, Jens Dyhr Okking, Doris Pack, Roy James Perry, Christa Prets, Dana Rosemary Scallon (verving Teresa Zabell), Peter Sichrovsky, Kathleen Van Brempt, Luckas Vander Taelen, Gianni Vattimo (verving Valter Veltroni), Christine de Veyrac en Eurig Wyn.

De Commissie industrie, externe handel, onderzoek en energie heeft op 25 mei 2000 besloten geen advies uit te brengen.

Het verslag werd ingediend op 10 januari 2001.

De termijn voor de indiening van amendementen wordt bekendgemaakt in de ontwerpagenda voor de vergaderperiode waarin het verslag wordt behandeld.

ONTWERPRESOLUTIE

Resolutie van het Europees Parlement over een nieuw tijdperk voor de productie van boeken: elektronisch uitgeven en afdrukken op afroep (2000/2037(INI))

Het Europees Parlement,

- gelet op artikel 151 van het EG-Verdrag,
- onder verwijzing naar zijn resolutie van 7 april 1995 over de vaststelling van een steunprogramma op het gebied van het boek en lezen (ARIANE)¹,
- onder verwijzing naar zijn resolutie van 21 juni 1996 over de vaststelling van een meerjarenprogramma ter bevordering van de taalverscheidenheid van de Gemeenschap in de informatiemaatschappij²,
- onder verwijzing naar zijn resolutie van 30 januari 1997 over het eerste verslag van de Commissie over de inachtneming van culturele aspecten bij acties van de Europese Gemeenschap³,
- onder verwijzing naar zijn resolutie van 13 maart 1997 over de informatiemaatschappij, cultuur en onderwijs⁴,
- onder verwijzing naar zijn resolutie van 24 oktober 1997 over de invloed van de nieuwe technologieën op de Europese pers⁵,
- onder verwijzing naar zijn resolutie van 14 mei 1998 over de mededeling van de Commissie over een Europees initiatief op het gebied van de elektronische handel⁶,
- onder verwijzing naar zijn resolutie van 23 oktober 1998 over de rol van bibliotheken in de moderne samenleving⁷,
- onder verwijzing naar zijn resolutie van 9 oktober 1998 over een programma voor steun op het gebied van het boek en het lezen, met inbegrip van vertalingen (ARIANE-programma)⁸,
- onder verwijzing naar zijn resolutie van 5 november 1998 over één enkel programmerings- en financieringsinstrument voor culturele samenwerking (Programma "Cultuur 2000")⁹,
- onder verwijzing naar zijn resolutie van 20 november 1998 over de gemeenschappelijke

---

¹ PB C 109 van 1.5.1995, blz. 289.

² PB C 198 van 8.7.1996, blz. 248.

³ PB C 55 van 24.2.1997, blz. 37.

⁴ PB C 115 van 14.4.1997, blz. 151.

⁵ PB C 339 van 10.11.1997, blz. 415.

⁶ PB C 167 van 1.6.1998, blz. 175.

⁷ PB C 341 van 9.11.1998, blz. 373.

⁸ PB C 328 van 26.10.1998, blz. 327.

⁹ PB C 359 van 23.11.1998, blz. 28.

vaststelling van grensoverschrijdende vaste boekenprijzen¹⁰,

- onder verwijzing naar zijn resolutie van 10 februari 1999 over de harmonisatie van bepaalde aspecten van het auteursrecht en de naburige rechten in de informatiemaatschappij¹¹,
  - onder verwijzing naar zijn resolutie van 16 december 1999 over de vaste boekenprijs¹²,
  - onder verwijzing naar zijn resolutie van 16 maart 2000 over de mededeling van de Commissie "eEurope - een Informatiemaatschappij voor iedereen"¹³ en het actieplan inzake eEuropa van de Commissie van 20 juni 2000¹⁴,
  - onder verwijzing naar zijn resolutie van 4 mei 2000 over bepaalde juridische aspecten van de diensten van de informatiemaatschappij, met name de elektronische handel in de interne markt ¹⁵,
  - gezien het voorstel van de Commissie tot wijziging van de richtlijn met betrekking tot de regeling inzake de belasting over de toegevoegde waarde die van toepassing is op bepaalde diensten die met elektronische middelen worden verricht¹⁶.
  - gezien de werkzaamheden van de Raad van Europa op het gebied van elektronisch publiceren, waaronder de documenten die zijn geproduceerd ter voorbereiding van de Bijeenkomst van Ministers van Cultuur in Frankfurt op 16 en 17 oktober 2000, georganiseerd door de Raad van Europa in samenwerking met de Duitse Federale Commissaris voor cultuur en media,
  - gelet op artikel 163 van zijn Reglement,
  - gezien het verslag van de Commissie cultuur, jeugd, onderwijs, media en sport (A5-0005/2001),
- A. overwegende dat de taalkundige en culturele verscheidenheid essentiële en waardevolle elementen zijn van de Europese Unie,
- B. overwegende dat het geschreven woord en het boek belangrijke instrumenten zijn voor de uitdrukking van deze verscheidenheid en voor de verdieping van kennis en burgerschap,
- C. overwegende dat de lidstaten met het oog op deze feiten gezamenlijk hebben gestreefd naar bescherming van het gedrukte woord tegen de ongeremde marktwerking, door middel van de bescherming van het intellectuele eigendom, preferentiële belastingtarieven, regulering van de vraag, vertaalbeurzen, verlaagde posttarieven voor gedrukte documenten en dergelijke,
- D. overwegende dat de Gemeenschap heeft erkend dat in het belang van culturele en

---

¹⁰ PB C 379 van 7.12.1998, blz. 391.

¹¹ PB C 150 van 28.5.1999, blz. 154.

¹² PB C 296 van 18.10.2000, blz. 210.

¹³ Nog niet gepubliceerd in het PB.

¹⁴ Nog niet gepubliceerd in het PB.

¹⁵ Nog niet gepubliceerd in het PB.

¹⁶ COM(2000)349 def.

taalkundige verscheidenheid een dergelijke behandeling niet in strijd is met het communautaire mededingingsrecht,

- E. overwegende dat de komst van Internet en elektronisch uitgeven een uitgebreid scala aan publicaties toegankelijk zal maken en dit mogelijk goedkoper dan tot nu toe; overwegende dat boekproductie met elektronische middelen en afdruk op afroep daarom eerder als nieuwe mogelijkheden dan als bedreiging te beschouwen zijn; overwegende dat er daarom, om zo goed mogelijk gebruik te maken van deze gelegenheid, maatregelen getroffen moeten worden om de toegang tot het internet van Europese gezinnen te verbeteren;
- F. overwegende dat vooral heruitgaven (van boeken die in de handel geweest maar intussen uitverkocht zijn) door gebruikmaking van de nieuwe technologieën de auteurs, en dus ook het publiek, grote mogelijkheden bieden,
- G. overwegende dat, hoewel het gedrukte boek een onmisbare cultuurdrager blijft, de verschillende vormen van elektronisch uitgeven een belangrijke rol kunnen spelen bij het instandhouden en versterken van culturele en taalkundige verscheidenheid, de bevordering van het lezen en het verdiepen van kennis en burgerschap,
- H. overwegende dat Internet en het elektronisch uitgeven zo moeten functioneren dat lezen en zich informeren bevordert wordt bij gevoelige bevolkingsgroepen (plattelandsbevolking, jongeren, kansarmen), om de ongelijkheden weg te werken en te voorkomen dat er een nieuwe laag van burgers ontstaat, digibeten, die zich bij het al hoge percentage analfabeten voegen,
- I. overwegende dat in het geval van onvermijdelijke uitzonderingen op intellectuele rechten en auteursrechten in de informatiemaatschappij, auteurs en uitgevers recht moeten hebben op een rechtvaardige en billijke beloning;
- J. overwegende dat de verschillende vormen van elektronische uitgave een belangrijke functie kunnen vervullen om ruime toegang te verschaffen tot het klassiek cultureel erfgoed van Europa en de naslagwerken,
- K. overwegende dat een Europees jaar van boeken en geletterdheid in 2003 de rol van het boek en het elektronisch uitgeversbedrijf als factor voor de uitbreiding van kennis en persoonlijke ontplooiing kan helpen benadrukken en een beleidsvoering tot bestrijding van het analfabetisme mogelijk maakt,
- L. overwegende dat in het belang van sociale integratie, vrije toegang, pluralisme en culturele verscheidenheid lidstaten maatregelen op het gebied van het cultuurbeleid hebben doorgevoerd ter ondersteuning van het gedrukte woord; overwegende dat deze maatregelen ook het elektronisch uitgeven moeten omvatten,
- M. overwegende dat lezen een belangrijke vaardigheid is om de nieuwe media doeltreffend te gebruiken en dat de Raad van Lissabon van 23 en 24 maart 2000 heeft gewezen op de noodzaak om de strijd tegen het analfabetisme op te voeren,
- N. overwegende dat elektronische publicaties niet moeten worden belast als diensten, maar onder het zelfde BTW-tarief moeten vallen dat voor niet-elektronische publicaties in de

verschillende lidstaten geldt,

- O. overwegende dat de grensoverschrijdende verkoop van boeken via Internet, met name in grensoverschrijdende taalkundige regio's, de nationale mechanismen voor handhaving van boekenprijzen zal beïnvloeden,
- P. overwegende dat in de resolutie van 23 november 2000 van de Raad van ministers van Cultuur en Audiovisuele Media van de Europese Unie, over de nationale systemen voor de vaststelling van de boekenprijs, de Europese Commissie wordt gevraagd om bij haar analyse van de nationale reglementeringen en afspraken over de vaste boekenprijs speciaal op het gevaar te letten dat er mogelijkheden tot omzeiling ontstaan, en op de gevolgen van de ontwikkeling van het elektronisch handelsverkeer,
- Q. overwegende dat de Gemeenschap momenteel werkt aan de invoering van een juridisch kader voor het auteursrecht en de naburige rechten in het informatietijdperk en voor de elektronische handel; dat het van belang is dat de beleidsvoering en de wetgevende maatregelen voor de "nieuwe economie" die uit de informatiemaatschappij voortkomt, in het raamwerk van een samenhangend en gecoördineerd beleid uitgewerkt worden,
- R. overwegende dat technologieën zoals watermerken en encryptie worden ontwikkeld om de authenticiteit van elektronische publicaties te beschermen, en dat de bescherming van het auteursrecht daarmee wordt vergemakkelijkt,
- S. overwegende dat de bescherming van houders van Europese rechten van wezenlijk belang is om de doelstelling van een groeiende Europese inhoud op Internet te bereiken en dat er dus maximaal gebruik gemaakt moet worden van alle instrumenten om gelijke tred te houden met de Verenigde Staten,
- T. overwegende dat moet worden gestreefd naar de invoering van vergunningen die de rechthebbenden de keuze laten van de wijze waarop gebruik wordt gemaakt van hun werken en de mogelijkheid biedt van "à la carte"-overeenkomsten tussen gebruikers van werken en rechthebbenden,
- U. overwegende dat ondernemingen die zich bezighouden met elektronisch uitgeven in staat moeten zijn gebruik te maken van deze nieuwe vergunningen, die hun commerciële succes vergroten en een zo groot mogelijke toegang tot informatie voor de burgers mogelijk maken;
- V. overwegende dat de rechthebbende van een publicatie in het geval van afdrucken op afroep de uitgever of de auteur moet zijn, dan wel iemand die hiervoor toestemming heeft gekregen van de uitgever,
- W. overwegende dat het bevorderen van afdrucken op afroep bijzonder belangrijk is voor boeken met een beperkte afzetmarkt, zoals academische publicaties en de reproductie van gepubliceerd materiaal;
- X. overwegende dat, om de uitdaging aan te gaan van het deponeren van elektronische publicaties in nationale bibliotheken en het stijgende volume van publicaties tengevolge van nieuwe technologieën, de Europese uitgevers en de nationale bibliotheken onlangs overeenstemming hebben bereikt over richtsnoeren die het vrijwillig deponeren van

elektronische publicaties stimuleren, waarbij de toegang tot deze publicaties bij afwezigheid van specifieke vergunningsregelingen beperkt blijft tot één lezer tegelijk in het gebouw van de betreffende nationale bibliotheek,

1. benadrukt het belang van het stimuleren van literaire en taalkundige scheppingen, van het instandhouden en verbeteren van de Europese culturele en taalkundige verscheidenheid, het waarborgen van algemene toegang tot het geschreven en gesproken woord en het verdiepen van kennis en burgerschap;
2. vraagt de Europese Commissie om een groot aantal kleine aanbieders van elektronische publicaties te steunen om de taalkundige en culturele verscheidenheid in stand te houden, en daarmee een tegenwicht voor de mediaconcentraties te vormen;
3. is van mening dat het cultuurbeleid van de Europese Unie en haar lidstaten inzake het geschreven tot nu toe een belangrijke rol heeft gespeeld, niet alleen bij het instandhouden van deze verscheidenheid en het waarborgen van toegang, maar ook voor de cultuurschepping en -vernieuwing;
4. verzoekt in het kader van dit cultuurbeleid rekening te houden met de specifieke gegevens van elektronisch uitgeven bij het doorvoeren van de noodzakelijke aanpassingen en de coördinatie met de ingrepen en maatregelen van de huidige en komende beleidsvoering;
5. roept de Commissie op culturele maatregelen ter bestrijding van analfabetisme en functioneel analfabetisme te coördineren en te stimuleren, en te helpen een wereld tot stand te brengen van geëngageerde lezers die zowel met elektronische als met papieren publicatiemiddelen vertrouwd zijn;
6. is van mening dat binnen het cultuurbeleid inzake elektronisch uitgeven rekening moet worden gehouden met de beginselen van: onderscheid tussen het regelgevend kader voor de aanbieder en de infrastructuur enerzijds en het regelgevend kader voor de geboden inhoud anderzijds; gelijke behandeling van de verschillende manieren om dezelfde inhoud te leveren; proportionaliteit; het nastreven van doelstellingen van algemeen belang;
7. verzoekt de Commissie een wetgevend kader voor te stellen voor elektronisch uitgeven;
8. vraagt de Europese Commissie om technische ontwikkelingen die de betrouwbaarheidsgraad verhogen en de eigendomsrechten beter beschermen, te ondersteunen om het elektronisch uitgeversbedrijf en zijn mogelijkheden te optimaliseren;
9. vraagt de Europese Commissie ervoor te zorgen dat het wetgevend kader de vrijheid van elke lidstaat eerbiedigt om in zijn beleid voor het boek en de lectuur al dan niet te kiezen voor een nationaal systeem voor de boekenprijs in de vorm van wetten of contractuele bepalingen;
10. verzoekt de Commissie te waarborgen dat dit kader voldoende flexibel is ten aanzien van toegestane methodes om auteurs te vergoeden, zodat een zo groot mogelijke verscheidenheid van boeken gepubliceerd kan worden, en opkomende auteurs te stimuleren en adequaat te steunen;

11. roept de Commissie op ervoor te zorgen dat wanneer elektronisch uitgeven goed ingeburgerd is in de Unie, fondsen worden vrijgemaakt om de publicatie van elektronische boeken te stimuleren in aanvulling op de steun aan traditionele vormen van publiceren, en waarborgen te bieden voor een concurrerende marktstructuur zodat de bijkomende kosten van nieuwe technologieën niet te zwaar zijn voor kleine uitgevers;
12. verzoekt de lidstaten om een specifiek BTW-stelsel te overwegen voor publicaties die van internet zijn gehaald;
13. verzoekt de lidstaten te waarborgen dat BTW-vrijstellingen of verlagingen van BTW-tarieven voor onderwijs- en culturele instellingen voor de aankoop van niet-elektronische publicaties ook gelden voor de aankoop van elektronische publicaties;
14. verzoekt de Commissie in de programma's die voortbouwen op de programma's "Info 2000" en "Meertaligheid in de informatiemaatschappij" en in haar programma voor de elektronische inhoud maatregelen op te nemen ter bevordering van creatieve Europese inhoud in elektronische vorm in het elektronisch uitgeven in alle talen;
15. verzoekt de Commissie het jaar 2003 uit te roepen tot "Europees Jaar van het Boek en de Geletterdheid", teneinde de strijd tegen analfabetisme en functioneel analfabetisme op te voeren en het publieke bewustzijn inzake het belang van boeken en elektronisch publiceren in de kenniseconomie te verhogen;
16. verzoekt de Commissie er op toe te zien dat in de communautaire opleidingsprogramma's en in de voorwaarden voor door de EU gefinancierde opleidingsprogramma's aandacht wordt besteed aan de mogelijkheid voor werknemers in de uitgeverij en in de boekhandel, alsook voor de creatieve elementen, in casu de auteurs, om vaardigheden op te doen met nieuwe technologieën, maar er tevens op te letten dat de traditionele beroepen en vaardigheden van het uitgeversbedrijf niet in onbruik raken;
17. vraagt de Commissie en de lidstaten om in hun onderwijsbeleid de jongeren, die de toekomst van de Europese Unie vertegenwoordigen, de toegang tot de lectuur te vergemakkelijken en ze aan te moedigen om te lezen;
18. verzoekt zijn Voorzitter deze resolutie te doen toekomen aan de Raad, de Commissie en de lidstaten.

TOELICHTING

1. In dit verslag worden de Commissie en de lidstaten verzocht een cultuurbeleid inzake elektronisch publiceren te ontwikkelen. De volgende doelen worden nagestreefd:
  - de ontwikkeling van de Europese sectoren op het gebied van elektronische media en het daarmee verbonden wijdverbreide gebruik van elektronische media in Europa,
  - betaalbare toegang tot deze media voor alle Europeanen en het aanbieden van scholing om van deze toegang gebruik te kunnen maken,
  - taalkundige en culturele diversiteit,
  - aandacht voor elektronisch uitgeven in het beleid ter bevordering van het geschreven woord als voornaamste middel voor de uitdrukking van de culturele identiteit van landen en regio's,
  - vereenvoudigen van een soepele overgang van traditioneel uitgeven naar elektronisch uitgeven ter plaatse, voor de mensen die daarmee te maken hebben.

CULTUREEL BELEID INZAKE HET GEDRUKTE BOEK

2. Het gedrukte boek is een voorbeeld van het gebruik van technologie om denkbeelden, informatie en kennis over grote afstanden te verspreiden. De audiovisuele media vormen een aanvulling op het boek, maar komen er niet voor in de plaats. De uitgeverij blijft een belangrijke sector. Zo is het aantal titels dat in het VK is gepubliceerd de afgelopen twintig jaar verdubbeld en bedroeg in 1997 voor het eerst meer dan 100 000. De verkoop van boeken vertegenwoordigde in 1999 een bedrag van circa £ 4,08 miljard (€ 6,65 miljard), hetgeen inhoudt dat de boekenverkoop in één lidstaat equivalent was aan ongeveer 7% van de begroting van de EU. De Russische Federatie buiten beschouwing gelaten, worden in Europa jaarlijks ongeveer 800 000 nieuwe titels gepubliceerd in zo'n vijftig talen. Boeken zijn echter geen gebruiksartikelen als alle andere. Het geschreven woord is altijd het belangrijkste middel geweest om uitdrukking te geven aan de culturele identiteit van landen en regio's. Een vrije en pluralistische pers is zowel een voorwaarde voor als een uitingsvorm van de vrijheid van meningsuiting. Toegang tot het geschreven woord is een essentieel vereiste voor een democratisch burgerschap.

3. Dit verklaart waarom bijna alle Europese landen reeds lange tijd een over het algemeen succesvol beleid voeren dat de productie en distributie van het gedrukte woord stimuleert. Dit beleid omvat meestal een van de volgende maatregelen: wettelijke maatregelen (met name ter bescherming van de intellectuele eigendom); fiscale maatregelen (zoals een verlaagd BTW-tarief); sturing van de vraag (door middel van vaste boekenprijzen, een systeem van rechten voor de uitleen door bibliotheken, aankoop op grote schaal door openbare bibliotheken, enz.); stimulering van de kwaliteit (bijvoorbeeld door middel van vertaalbeurzen); subsidies voor uitgevers en boekhandels (in de vorm van verlaagde posttarieven voor gedrukt materiaal en dergelijke). Hierbij zijn drie beleidsmodellen in zwang geraakt:

- het Britse model, waarbij geen BTW wordt geheven op boeken, en uitgevers en schrijvers worden gecompenseerd voor het feit dat hun werk gratis geleend kan worden bij openbare bibliotheken;

- het Scandinavische model, waarbij subsidie wordt verleend voor de productie, distributie en verkoop van boeken, maar waarbij geen verlaagd BTW-tarief voor boeken geldt;
- het continentale model, waarbij een verlaagd BTW-tarief geldt, speciale projecten van uitgevers worden gesubsidieerd en over het algemeen een vaste boekenprijsregeling wordt ondersteund.

Welke mix van instrumenten ook wordt gekozen, het doel is te waarborgen dat, in het belang van culturele verscheidenheid en kwaliteit, een breder scala aan boeken in een groter aantal talen gepubliceerd wordt. De vraag is nu of dergelijke beleidsmaatregelen kunnen en moeten worden toegepast op een van de snelst groeiende sectoren binnen de uitgeverij: elektronisch uitgeven.

4. Aan het cultuurbeleid inzake elektronisch uitgeven moeten vier principes ten grondslag liggen:

- het regelgevend kader voor de aanbieder en de infrastructuur moet los staan van de geboden inhoud;
- het beleid mag geen verschil maken tussen de verschillende manieren waarop dezelfde inhoud wordt aangeboden (het "neutraliteitsbeginsel": zo zou bijvoorbeeld in landen waar vaste boekenprijzen bestaan een elektronische publicatie niet goedkoper mogen worden aangeboden dan de conventioneel gedrukte versie van die publicatie; waar voor boeken een verlaagd BTW-tarief geldt, mag voor elektronische publicaties geen hoger tarief gelden);
- het beleid moet proportioneel zijn, dat wil zeggen dat de hoeveelheid regelgeving niet groter moet zijn dan nodig is voor het bereiken van de doelstellingen van het beleid;
- het beleid moet gericht zijn op het verwezenlijken van doelstellingen van algemeen belang (zoals de bevordering van de taalkundige en culturele verscheidenheid).

ELEKTRONISCH UITGEVEN

5. De term "elektronisch uitgeven" heeft betrekking op een aantal gebieden: boekhandels op Internet, boeken in elektronische vorm, afdrukken op afroep, en uitgeven op Internet. Deze vier vormen van uitgeven bieden verschillende producten aan, maar draaien allemaal rond Internet. Het ligt voor de hand om onderscheid te maken tussen het gebruik van Internet voor de productie, voor de distributie of als marketinginstrument. In de praktijk valt elektronisch uitgeven echter ten dele samen met de elektronische handel. Elektronisch uitgeven is niet uitsluitend een middel waardoor de producent rechtstreeks in contact kan treden met de eindgebruiker. Elektronische boekverkopers houden zich ook bezig met de marketing van elektronische publicaties, naast de verkoop van het traditionele gedrukte boek via Internet.

6. **Boekwinkels op Internet:** In de meeste Europese landen is er nu tenminste één onderneming die op Internet een veel groter aantal boeken aanbiedt dan zelfs de grootste conventionele boekhandel in voorraad kan houden. De klant kiest de gewenste boeken op een website op Internet, betaalt met een creditkaart en krijgt de boeken thuisbezorgd. Bovendien kunnen potentiële lezers profiteren van lagere prijzen, omdat de online verkoper distributiekosten kan vermijden, die wel betaald moeten worden door de conventionele boekverkopers (tot 40% van de verkoopprijs van boeken). Dit hoeft echter niet het geval te

zijn indien online verkopers de vaste boekenprijzen hanteren. Verder kan het voordeel in bepaalde gevallen teniet worden gedaan door de portokosten. Sommige boekhandels op Internet houden zich tevens bezig met de verkoop van elektronische versies van boeken. Ook neemt de populariteit van boekenclubs op Internet toe. Terwijl boekverkopers op Internet als Amazon of Barnes and Noble hun klanten een overweldigende hoeveelheid boeken over een bepaald onderwerp kunnen aanbieden, richten boekenclubs zich op groepen met een specifieke belangstelling: ze zetten kleine "consumentengemeenschappen" op, waarvoor materiaal van tevoren wordt geselecteerd door deskundigen en waarvan de leden virtueel kunnen "chatten" met auteurs.

7. Wat is de toekomst van boeken op Internet? Sommige verkopers op Internet, zoals Amazon.com, zijn bekende namen geworden, maar toch zijn er nog maar weinig mensen die boeken kopen via Internet. In het VK werd bijvoorbeeld in 1998 slechts 2% van de boeken online gekocht. Op de langere termijn lijkt het echter waarschijnlijk dat de combinatie van gemak en een enorme voorraad het marktaandeel van de boekverkopers op Internet zal doen toenemen. De mededinging op het gebied van de verkoop van boeken via Internet (met name tussen pioniers en beginnende verkopers) houdt in dat velen een strategie van snelle groei proberen toe te passen: door een aantal jaren zonder winst te draaien, proberen ze op de lange termijn te overleven door agressief te investeren in nieuwe productcategorieën en nieuwe sectoren, in naamsbekendheid en door de interesse te wekken van nieuwe klanten.

8. **Boeken in elektronische vorm:** Terwijl verkopers via Internet een nieuw verschijnsel zijn, verkopen ondernemingen als Amazon tot nu traditioneel geproduceerde boeken. Boeken in elektronische vorm zijn echter een nieuw product, voornamelijk beschikbaar in twee versies: normaal PC-formaat en het elektronische boek (e-boek). E-boeken hebben een scherm dat even groot is als dat van een laptopcomputer en beschikken over een kabelpoort om via een PC boeken te laden die van het Internet zijn gehaald. Net als met een normaal boek kunnen lezers van de ene naar de andere bladzijde bladeren, met een pen aantekeningen maken op een touchscreen, tekst onderstrepen, een boekenlegger aanbrengen, enzovoort. E-boeken bieden een lezer echter de mogelijkheid om het equivalent van een boekenkast vol gewone boeken, tot 40 000 bladzijden tekst en illustraties, bij zich te hebben. Het "Rocket e-Book" bijvoorbeeld, geproduceerd door NovoMedia, in de VS op de markt sinds november 1998, is nu te koop voor circa \$ 270. RocketEditions van boeken, dat wil zeggen digitale versies van boeken die alleen te lezen zijn op het Rocket e-Book, zijn te verkrijgen bij boekhandels op Internet tegen prijzen die niet lager zijn dan die van traditionele boeken (hoewel ze veel goedkoper te produceren zijn). Een belangrijke uitdaging voor de producenten van boeken in elektronische vorm en online boekverkopers is om een groot genoeg aantal elektronische boeken en teksten te produceren voor e-boeken. Tijdens de eerste Europese introductie van het Rocket e-Book in Duitsland in de zomer van 2000, waren bijvoorbeeld 500 titels beschikbaar (vergeleken met 3 760 titels in de VS). Terwijl de verkoop van boeken in elektronische vorm momenteel slechts een fractie van de totale boekverkoop uitmaakt, zouden dankzij overeenkomsten als die tussen Microsoft en Amazon (aangekondigd op 28 augustus 2000) op korte termijn 100 000 elektronische titels beschikbaar kunnen komen. Microsoft zal Amazon voorzien van een aangepaste versie van de Reader-software, waarvan de laatste versie op 17 augustus 2000 is aangekondigd, die consumenten de mogelijkheid biedt om tekst op PC's of handheld apparatuur te laden en te bekijken. De VS nemen hierbij het voortouw. Sommige titels worden reeds in elektronisch formaat gepubliceerd land voordat ze in conventionele vorm op de Britse markt verschijnen. Uitgevers (en schrijvers) worden voor de keuze gesteld volledig over te schakelen op elektronisch

uitgeven of boeken in elektronische vorm aan te bieden naast gedrukte boeken. Voor uitgevers doet zich de vraag voor of ze hun fondsen zouden moeten digitaliseren. Terwijl de verkoop van boeken in elektronische vorm nog gericht is op "mobile professionals" en "early adopters", is het "elektronische boek voor iedereen" in aankomst.

9. **Afdrukken op afroep:** Deze hybride vorm van uitgeven op Internet houdt in dat teksten in virtuele vorm worden opgeslagen totdat ze worden gedrukt door middel van speciale digitale drukpersen. Afdrukken op afroep dient drie verschillende doelen en het economisch potentieel van deze vorm van publiceren loopt dienovereenkomstig uiteen:

- als "just-in-time" afdrukken, waarbij drukwerk in kleine oplage of zelfs individuele exemplaren van boeken op korte termijn kunnen worden geproduceerd;
- als gedecentraliseerd afdrukken op afroep, waarbij boeken langs elektronische weg worden verstuurd en zo dicht mogelijk bij het punt van aflevering worden gedrukt;
- als gepersonaliseerd afdrukken op afroep, waarbij boeken afgestemd op de behoefte van de individuele lezer kunnen worden afgedrukt.

10. Gepersonaliseerd afdrukken op afroep staat nog in de kinderschoenen en de combinatie van inhoud van verschillende rechthebbenden in één boek vormt nog een probleem. Gedecentraliseerd afdrukken op afroep biedt alleen mogelijkheden in markten als de VS, waar de dichtheid van boekwinkels relatief laag is en de levering van individuele titels minstens een aantal dagen duurt. In landen met een distributienetwerk, zoals Duitsland, waar iedere titel in elke boekhandel binnen 24 uur geleverd kan worden, zullen printers voor afdrukken op afroep in de nabije toekomst niet economisch haalbaar zijn. Just-in-time afdrukken op afroep is momenteel de enige vorm van afdrukken op afroep die in Europa van enig belang is. Het is geschikt voor de productie van titels waarvan naar verwachting minder dan 1000 exemplaren per jaar zullen worden verkocht – uitgevers kunnen zelfs "de markt testen" – en het maakt het herdrukken mogelijk van titels waarvan de eerste druk met de conventionele offsetdrukkerij is geproduceerd. Just-in-time afdrukken op afroep wordt echter niet alleen toegepast door uitgevers, maar ook door schrijvers, in samenwerking met (Internet)boekverkopers. Op die manier kunnen schrijvers geen gebruik maken van de diensten van een uitgever (zoals correctie, ontwerp en marketing), maar omzeilen zij wel de barrière van acceptatie van hun werk door een uitgever. De economische levensvatbaarheid van enige vorm van afdrukken op afroep verschilt van geval tot geval en hangt af van een groot aantal factoren, zoals kosten en workflow. Bovendien moeten er op technologisch gebied nog een aantal hordes worden genomen, in het bijzonder voor wat betreft kleurendruk en het binden van boeken. Daarom zal offsetdrukkerij met een beperkt aantal drukcycli blijven bestaan. Toch zal afdrukken op afroep naarmate dit verder wordt ontwikkeld de structuur van uitgeverijen veranderen. Zo zal de indeling in redactie en productie verdwijnen. Uitgeven zal in toenemende mate een geïntegreerd proces worden, waarvoor de werknemers in deze sector bijscholing zullen moeten volgen.

11. **Uitgeven op Internet:** Dit is de meest voor de hand liggende vorm van elektronisch uitgeven. Een goed voorbeeld van hoe zich dit zou kunnen ontwikkelen is de lancering van de Encyclopaedia Britannica op Internet. De Encyclopaedia Britannica is in 1994 op Internet gezet onder de naam Britannica Online. Voor een bescheiden maandelijks bedrag kregen abonnees online toegang tot informatie die tot dan toe slechts beschikbaar was in de vorm van dertig omvangrijke (en dure) boeken. In 1999 werd Britannica Online gratis. De uitgevers ervan verdienen hun geld nu door reclame-inkomsten. Van belang is dat de uitgevers van de Encyclopaedia Britannica reageerden op een eerder initiatief van Microsoft, dat de

encyclopedie Encarta als reclameaanbieding gratis beschikbaar had gesteld aan kopers van Microsoftprogramma's. De concurrentie tussen grote aanbieders van inhoud die gelijksoortige producten op de markt brengen zal waarschijnlijk de abonnementsprijzen verlagen of zelfs doen verdwijnen. Het succes van uitgeven op Internet zal afhangen van het soort publicatie: het lezen van een artikel uit een encyclopedie op het scherm of het downloaden van een academische verhandeling om deze af te drukken op vellen papier zal misschien vaker plaatsvinden, maar het valt te betwijfelen of dit voor grote aantallen mensen een aantrekkelijke manier zal zijn om romans te lezen. Het experiment van Stephen King om zijn roman "The Plant" op zijn eigen website als feuilleton te publiceren, met een betalingssysteem gebaseerd op eerlijkheid, is niet erg veelbelovend voor minder bekende auteurs.

ELEKTRONISCH UITGEVEN VAN WETENSCHAPPELIJKE, TECHNISCHE EN MEDISCHE TIJDSCHRIFTEN

12. Rechtstreekse verkoop op Internet is het gebruikelijkst onder uitgevers van wetenschappelijke, technische en medische tijdschriften. De belangrijkste kopers van dergelijke publicaties zijn universiteiten en onderzoeksinstituten.

13. Tijdschriften zijn de belangrijkste kanalen voor academici om hun werk onder de aandacht van collega's en verstrekkers van subsidies te brengen: ze zijn daarom onontbeerlijk voor universiteiten en onderzoeksinstituten. Toch heeft de recente stijging van de abonnementsprijzen van academische tijdschriften, die het inflatiepercentage verre oversteeg, zeer schadelijke gevolgen gehad voor het aankoopbeleid van universiteitsbibliotheken in een periode waarin over het algemeen is bezuinigd op overheidssteun voor hoger onderwijs.

14. Beheerders van universiteitsbibliotheken hoopten dat uitgevers van tijdschriften de lagere kosten van uitgeven op Internet zouden vertalen in lagere abonnementsprijzen. Dit zou alle universiteitsbibliotheken de mogelijkheid hebben geboden een abonnement te nemen op meer tijdschriften, hetgeen de toegang tot academische tijdschriften zou verbeteren.

De beschikbaarheid van elektronische versies van tijdschriften naast gedrukte versies heeft echter over het algemeen geen besparingen opgeleverd voor bibliotheken. Dat wordt misschien voor een deel veroorzaakt door het feit dat uitgevers van wetenschappelijke, technische en medische tijdschriften meestal een van de drie volgende vormen van prijsbeleid hanteren:

- sommigen bieden een gecombineerd abonnement aan van gedrukte en elektronische versies, waarbij de laatste als gratis supplement wordt geleverd;
- sommigen combineren de twee versies en brengen 10 tot 20% meer abonnementskosten in rekening dan voor de gedrukte versie alleen;
- sommigen bieden de elektronische versie afzonderlijk aan, en vragen dan vaak abonnementsprijzen die even hoog of iets lager zijn dan voor het gedrukte tijdschrift in gedrukte vorm.

15. Bovendien is, anders dan bij gedrukte tijdschriften, de beschikbaarheid van oude nummers en de bijbehorende indexen afhankelijk van een doorlopend abonnement. Dit is het gevolg van de vergunningsregelingen die gelden voor de toegang tot elektronische tijdschriften:

- de houder van het auteursrecht en vergunninggever kan het werk waar auteursrecht op rust rechtstreeks aan de vergunninghouder verkopen, maar het komt vaker voor dat:
- de vergunninghouder, in dit geval een bibliotheek, abonnementsgeld betaalt voor onbeperkte toegang door individuele gebruikers gedurende een bepaalde periode, of
- de vergunninghouder betaalt elke keer als het werk waar auteursrecht op rust wordt geraadpleegd.

16. Bovendien moeten universiteitsbibliotheken, indien zij hun gebruikers toegang willen bieden tot elektronische tijdschriften, investeren in de nodige computers en software, die voortdurend moeten worden geactualiseerd omdat uitgevers de voor elektronische tijdschriften gebruikte technologie verder ontwikkelen. Dit brengt enorme kosten met zich mee, die afgewogen moeten worden tegen de kosten die bespaard kunnen worden op de fysieke opslag van gedrukte tijdschriften.

EEN CULTURBELEID VOOR ELEKTRONISCHE PUBLICATIES

17. **De achtergrond van een cultuurbeleid op het gebied van elektronisch uitgeven:** De ontwikkeling van elektronisch uitgeven kan een serieuze bedreiging vormen voor het cultuurbeleid inzake uitgeven dat door de lidstaten tot nu toe werd gevoerd. Ten eerste omdat convergentie voor enorme inhoudsdatabanken zal zorgen, maar het niet waarschijnlijk is dat deze inhoud beschikbaar zal zijn in alle talen waarin tot nu toe teksten werden gedrukt. Terwijl de nieuwe technologieën zonder twijfel het uitgeven in een zeer groot aantal talen mogelijk kunnen maken, vormen concentraties binnen de wereldwijde uitgeverijsector een verschuiving in de tegengestelde richting. Ten tweede omdat het zeer waarschijnlijk lijkt dat de druk die wordt uitgeoefend om de handel in culturele producten en diensten volledig te liberaliseren zal toenemen als gevolg van het economisch belang van de elektronische handel. Europa moet niet simpelweg zijn economische problemen maskeren door te klagen over de dominante culturele positie van de VS (voortvloeiend uit de overheersende economische positie van dat land), maar zijn culturele identiteit tegenover de VS verdedigen door de fragmentatie van de Europese markt op te heffen en voldoende te investeren in de ontwikkeling van wereldwijd concurrerende producten.

18. **Bepalingen inzake auteursrecht:** Binnen het cultuurbeleid moet een evenwicht worden gevonden tussen de bescherming van het auteursrecht en de rechten van de gebruikers. Na een aantal jaren hieraan gewerkt te hebben heeft de EU een nieuw wetsontwerp inzake het auteursrecht opgesteld, waarmee deze doelstelling bereikt zou kunnen worden en die in heel Europa bindend zou zijn. De ontwerprichtlijn inzake "Auteursrechten en naburige rechten in de informatiemaatschappij" geeft auteurs en producenten het exclusieve recht toestemming te geven voor de verspreiding van hun werk op communicatienetwerken en voorziet in vergoedingen indien kopieën van hun werk worden vervaardigd voor individueel gebruik. Aan de andere kant voorziet de richtlijn echter in een beperkte toepassing van de exclusieve rechten van auteurs en producenten in het geval van niet-commerciële instellingen die openbare toegang bieden. De lidstaten mogen zelf besluiten of en op welke wijze uitzonderingen van het auteursrecht moeten gelden voor onderwijs- en culturele instellingen.

19. Met de ontwerprichtlijn wordt beoogd tegemoet te komen aan de behoefte aan wetgeving tengevolge van de technologische vernieuwingen. De discussie rond de

ontwerprichtlijn ging vooral over digitalisering: het omzetten van tekst, illustraties en ander materiaal in digitale vorm om het te kunnen transporteren over elektronische netwerken, alsmede over de noodzaak van controle van de oorspronkelijke rechthebbende over zijn werk na de vrijgeving ervan in digitale vorm, waardoor het werk in feite openbaar toegankelijk wordt. De controverse die de kwestie omgeeft betreft met name de mate van absolute controle die de nieuwe regeling de rechthebbende zou geven, alsmede het idee van "rechtvaardige compensatie", dat wil zeggen de vraag of houders van het auteursrecht telkens wanneer hun materiaal wordt gekopieerd een vergoeding moeten ontvangen, ook al gaat het daarbij om universitaire instellingen en bibliotheken.

20. **Wettelijk depot en auteursrecht:** Het opzetten van nationale collecties van gepubliceerd werk dateert al van de negentiende eeuw: in sommige landen vormt de verplichting tot het deponeren van exemplaren van een publicaties in een nationale bibliotheek onderdeel van het auteursrecht. Terwijl een aantal landen dit principe ook wil toepassen op digitale publicaties, verzetten elektronische uitgevers zich tegen het deponeren van hun publicaties in nationale bibliotheken omdat ze bang zijn dat vrije toegang de inning van overeenkomstig het auteursrecht verschuldigde bedragen in gevaar kan brengen. In een poging om, geconfronteerd met deze problemen, de volledigheid van nationale collecties te behouden, hebben de nationale bibliotheken en de Europese uitgevers gezamenlijk richtsnoeren opgesteld voor het vrijwillig deponeren van elektronische publicaties, die plaatselijk kunnen worden aangepast. Hoewel dit nog niet de definitieve oplossing is voor het depot van alle soorten elektronische publicaties (dynamische publicaties on-line vormen bijvoorbeeld nog een probleem) zijn deze richtsnoeren gericht op toegang tot gedeponeerde elektronische werken voor één gebruiker tegelijk, in het gebouw van een nationale bibliotheek. Daarom is toegang niet universeel, maar het probleem van compensatie voor rechthebbenden doet zich dan niet voor in verband met depot in nationale bibliotheken, en nationale bibliotheken worden niet gedwongen zich aan te bieden als centrale clearinginstellingen voor het auteursrecht.

21. **Indirecte belasting:** Belasting op elektronische publicaties, geleverd aan eindgebruikers (tegenover transacties tussen handelaren met een BTW-registratie) kent vele struikelblokken. Zo moet bijvoorbeeld, terwijl de huidige BTW-stelsels heffingen opleggen op diensten al naargelang de plaats waar de aanbieder is gevestigd (de "plaats van levering"-regel), de via Internet geleverde diensten worden belast op de plaats van gebruik. De Commissie heeft in haar mededeling "Elektronische handel en indirecte belastingen" (COM(98)374 def, aangenomen door de Raad op 6 juli 1998) voorgesteld om producten die in digitale vorm worden geleverd via een elektronisch netwerk te behandelen als een levering van diensten waarover BTW geheven kan worden: voor gedrukte boeken geldt derhalve een verlaagd of nultarief, terwijl voor dezelfde publicatie in elektronische vorm het standaard BTW-tarief voor diensten geldt (zo zal voor een boek dat in een winkel in het VK wordt gekocht een nultarief gelden, terwijl een boek dat in het VK van Internet wordt gehaald onder het tarief van 17,5% BTW valt).

22. Kortgeleden heeft de Europese Commissie een voorstel ingediend (Voorstel voor een richtlijn van de Raad tot wijziging van Richtlijn 77/388/EEG, COM(2000)349 def.) om gelijke omstandigheden te creëren voor Europese en buitenlandse aanbieders van elektronische diensten. Tot nu toe betalen buitenlandse ondernemingen geen BTW op Internetverkoop in de EU, terwijl in de EU gevestigde ondernemingen die buiten de EU hun producten verkopen in sommige gevallen tweemaal BTW hebben betaald. Indien het voorstel

van de Commissie in wetgeving wordt omgezet, moeten buitenlandse ondernemingen zich met het oog op de betaling van BTW in de EU laten registreren (op één plaats), indien hun jaaromzet een bepaalde drempel bereikt, en hoeven ondernemingen uit de EU die hun producten buiten de EU verkopen geen BTW binnen de EU te betalen. Dit voorstel kent echter een aantal problemen. Het zal moeilijk zijn erop toe te zien dat ondernemingen uit derde landen zich aan de regels houden. Bovendien lopen de BTW-tarieven in de EU uiteen en zullen buitenlandse ondernemingen zich waarschijnlijk registreren in de lidstaat met het laagste BTW-tarief. Zo zal bijvoorbeeld een uitgever uit de VS die een klant in Zweden een digitaal document levert in staat zijn het Luxemburgse BTW-tarief van 15% in rekening te brengen, terwijl een Britse uitgever die hetzelfde doet het Zweedse tarief van 25% in rekening moet brengen. De lidstaten met de hogere BTW-tarieven zullen waarschijnlijk tegen het voorstel protesteren. Bovendien zijn publicaties voor onderwijsdoeleinden, zoals lesstof voor leren op afstand, niet vrijgesteld van de door de Commissie voorgestelde regels voor de belasting op elektronisch geleverde diensten.

23. **Mechanismen ter ondersteuning van de boekenprijzen:** Vaste boekenprijzen vormen in feite een vorm van kruissubsidie van winstgevende naar minder winstgevende titels. Dit levert een grotere variëteit aan beschikbare boeken op en zorgt ervoor dat ook de belangen van minderheden aan bod komen. Vaste boekenprijzen zijn daarom een mechanisme ter waarborging van het pluralisme bij de productie van boeken en dienen het algemeen belang. Vaste boekenprijzen kunnen verschillende vormen aannemen. In sommige gevallen zijn ze het resultaat van handelsovereenkomsten tussen uitgevers en boekenverkopers, zoals in Duitsland, Denemarken, Italië en Nederland. Dit betekent dat er daar ook boeken op de markt zijn waarvoor dergelijke overeenkomsten niet gesloten zijn. In andere gevallen zijn vaste boekenprijzen bij wet voorgeschreven, zoals in Frankrijk (en in Oostenrijk, Griekenland, Portugal en tot voor kort Spanje). Hier moeten bijvoorbeeld de regels voor verlaagde boekenprijzen algemeen worden toegepast. Boekhandels op Internet bevinden zich in een positie dat zij de overeenkomsten inzake vaste boekenprijzen kunnen ondermijnen, en hebben dit in sommige gevallen ook gedaan: de Belgische Internetboekhandel Proxis heeft in Frankrijk boeken verkocht tegen verlaagde prijzen. De Oostenrijkse Internetboekhandel Libro heeft in Duitsland boeken met lagere prijzen verkocht die in Duitsland waren aangekocht.

24. **Gevolgen op sociaal vlak van de wijzigingen in de uitgeverijsector:** De afgelopen twintig jaar hebben de uitgeverijsector en de drukkerijsector veranderingen ondergaan vanwege de nieuwe technologieën en gewijzigde eigendomsverhoudingen. Deze veranderingen hebben er vaak toe geleid dat bepaalde vaardigheden van werknemers niet meer vereist waren. Gecombineerd met deze veranderingen hebben concentraties op mediagebied over het algemeen geleid tot meer gespannen arbeidsverhoudingen, vaak uitmondend in grootschalige afvloeiingen. Waar mogelijk moeten communautaire beleidsmaatregelen en programma's inzake beroepsopleidingen en op sociaal gebied algemeen worden ingezet om het personeel in de uitgeverijsector in staat te stellen zich nieuwe vaardigheden eigen te maken, zodat ze beter opgewassen zijn tegen de uitdagingen van de voortdurende technologische veranderingen.

CONCLUSIE

25. In artikel 151, lid 1 van het Verdrag wordt specifiek bepaald dat de Gemeenschap de

nationale en regionale verscheidenheid van de lidstaten eerbiedigt. Als algemeen beginsel moet de Gemeenschap zich beperken tot het nemen van maatregelen waar dit vereist is en dergelijke maatregelen moeten in verhouding staan tot de beoogde doelen. Artikel 151, lid 4, luidt: "De Gemeenschap houdt bij haar optreden uit hoofde van andere bepalingen van dit Verdrag rekening met de culturele aspecten, met name om de culturele verscheidenheid te eerbiedigen en te bevorderen".

26. In dit verslag wordt rekening gehouden met deze beperking en wordt de Commissie verzocht om in samenwerking met de lidstaten onderzoek te doen naar de mogelijkheid om ook aandacht te besteden aan elektronisch uitgeven in het cultuurbeleid dat tot nu toe is gevoerd ter bevordering van het uitgeven en de distributie van boeken.